Πέτρος Θέμελης, αρχαιολόγος

Και όμως, ο πολιτισμός φέρνει χρήματα

Υπερήφανος για την Αρχαία Μεσσήνη, πιστεύει στην ιδιωτική πρωτοβουλία

Της **ΓΙΩΤΑΣ ΣΥΚΚΑ**

Ο καθηγητής Πέτρος Θέμελης μπορεί να το υπερηφανεύεται. Επιβεβαίωσε βήμα βήμα τις περιγραφές του Παυσανία. Είκοσι πέντε χρόνια τώρα, στην αρχαία Μεσσήνη, έφερε στο φως μια μεγαλόπρεπη πόλη, με κτίρια μνημειακών διαστάσεων, που δείχνουν ότι οι κάτοικοί της στην Ελληνιστική Περίοδο ήταν πλούσιοι και ευεργέτες. Με δύναμη και πάθος να διαφοροποιηθούν από τους Σπαρτιάτες, οι πρώην είλωτες έφτιαξαν μια πόλη πρώων και αγαλμάτων. Μόνο η Αγορά της είναι 40 στρέμματα! Το Στάδιο έχει μήκος 200 μέτρα. Τα τείχη που περιέβαλαν την πόλη υπολογίζονται σε 9,5 χιλιόμετρα και η συνολική της έκταση ξεπερνά τα 290 εκτάρια. Μεγαλύτερη και από την αρχαία Αθήνα...

Όμως, ο Πέτρος Θέμελης όλα αυτά τα χρόνια δεν περιορίζεται μόνο στην ανασκαφική δραστηριότητα που του ανέθεσε η Αρχαιολογική Εταιρεία. Τα έργα αναστήλωσης γίνονται ταυτόχρονα. Ετσι, θαυμάζουμε όλα σχεδόν τα οικοδομήματα που είδε ο αρχαίος Ελληνας περιηγητής Παυσανίας. Υπόδειγμα αρχαιολογικού χώρου – όλοι το αναγνωρίζουν. Με καλοσυντηρημένα μνημεία, αναστηλωμένα σε ένα διαμορφωμένο πεντακάθαρο περιβάλλον, μαγνητίζουν Ελληνες και ξένους. Χρονιά ύφεσης ήταν, όπως μας λέει, το 2010 για το ανασκαφικό έργο και με λίγα χρήματα για τις αναστηλώσεις, αφού όλοι πια οι χορηγοί έγιναν επιφυλακτικοί. Είναι όμως ευχαριστημένος που τα έργα της Μεσσήνης εντάχθηκαν στο ΕΣΠΑ. Αυτά συζητάμε καθ' οδόν για το «Κουτί», μια Πέμπτη μεσημέρι: για την κρίση και τις συνέπειές της παντού, πώς θα πορευτούν με ό,τι απέμεινε από τις χορηγίες της Εθνικής Τράπεζας, του ιδρύματος Νιάρχου (του ιδρύματος Κωστόπουλου τελείωσαν). Αλλά δεν έχει παράπονο. «Η Μεσσήνη όλα αυτά τα χρόνια ήταν αστείρευτη πηγή».

Σαν παραμύθι...

Μου δείχνει έναν συρμάτινο άγγελο που κρέμεται από ψηλά, μέρος της διακόσμησης του εστιατορίου, και εκπλήσσεται ευχάριστα όταν μας φέρνουν καταλόγους να διαλέξουμε το φαγητό. «Να μια έξυπνη ιδέα που προσελκύει και τα παιδιά. Διαλέγεις το μενού ανάμεσα στις σελίδες των παραμυθιών». Το δικό του μάλιστα παραμύθι είχε την υπογραφή αρχαιολόγου, του συναδέλφου του Χρήστου Μπουλώτη.

Προσιτός, χαμογελαστός, ξεχωρίζει στον αυστηρό κύκλο των αρχαιολόγων, αυτοσαρκάζεται για την ψύξη που έφερε μαζί του από το Αγρίνιο ύστερα από διάλεξη που έδωσε λίγες ημέρες νωρίτερα. «Φοβήθηκα, δεν το κρύβω, νόμισα ότι έπαθα κάτι. Είμαι και 75 ετών».

Η αλήθεια είναι ότι δεν του φαίνεται. Από την οδό Ψαρομπλίγκου 33, όπου συναντηθήκαμε, στο κτίριο της Εταιρείας Μεσσηνιακών Αρχαιολογικών Σπουδών με την πανοραμική θέα του Κεραμικού, ώς την Αδριανού που περπατήσαμε, ήταν πιο σβέλτος από τους ράθυμους νέους και νέες που γέμιζαν τα καφέ της περιοχής. Γέννημα - θρέμμα της Θεσσαλονίκης, γιος του φιλόλογου και υπερρεαλιστή ποιητή Γεωργίου Θέμελη, αδερφός του Δημήτρη Θέμελη, μουσικολόγου και συνθέτη, πολλοί αναρωτιούνται πώς τον έβγαλε ο δρόμος από τη Θεσσαλονίκη στη Μεσσήνη. Και μάλιστα στην αρχαιολογία.

Στις ανασκαφές

«Φιλόλογος ήθελα να γίνω», παραδέχεται, «όπως ο πατέρας μου». Όμως στη σχολή ξεναγών όπου πήγε παράλληλα με τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, του δόθηκε η ευκαιρία να εργαστεί σε ανασκαφές. Εκεί γνωρίστηκε με τους Χαράλαμπο Μακαρόνα, Φώτιο Πέτσα και τον Μανόλη Ανδρόνικο. «Ο Ανδρόνικος τότε είχε βάλει πλώρη για το Πανεπιστήμιο, να γίνει καθηγητής. Δεν τον ενδιέφερε τόσο η ανασκαφή. Βρήκε όμως, το 1976, τον τάφο του Φιλίππου και τρελάθηκε».

Ο Π. Θέμελης, δούλεψε και με τους τρεις: «Μου έκανε πολύ καλό γιατί γνώρισα μαζί τους όλο τον βόρειο χώρο. Τότε δεν υπήρχαν πολλοί αρχαιολόγοι βοηθοί ούτε έκτακτοι». Από το 1963 ώς το 1980 υπηρέτησε ως επιμελητής και έφορος αρχαιοτήτων σε περιφέρειες–κλειδιά, διετέλεσε διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών αλλά και προϊστάμενος της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας και Σπηλαιολογίας: «Μεγάλη εμπειρία. Κατάλαβα για πρώτη φορά ότι η αρχαιολογία δεν μπορεί χωρίς τις θετικές επιστήμες, χωρίς την αρχαιομετρία. Εμαθα να προσέχω καλύτερα την στρωματογραφία της ανασκαφής».

Γενικά, θεωρείται νοικοκύρης στις ανασκαφές του. «Είναι το γερμανικό σύστημα. Στο Μόναχο, όπου έκανα το διδακτορικό μου το 1972, έμαθα και να έχω τάξη. Οι Ελληνες είμαστε μεσογειακοί, έντονα συναισθηματικοί και λίγο τσαπατσούληδες. Ακόμη και τώρα, όταν κάθομαι στο γραφείο μου, δουλεύω, δεν χαζεύω».

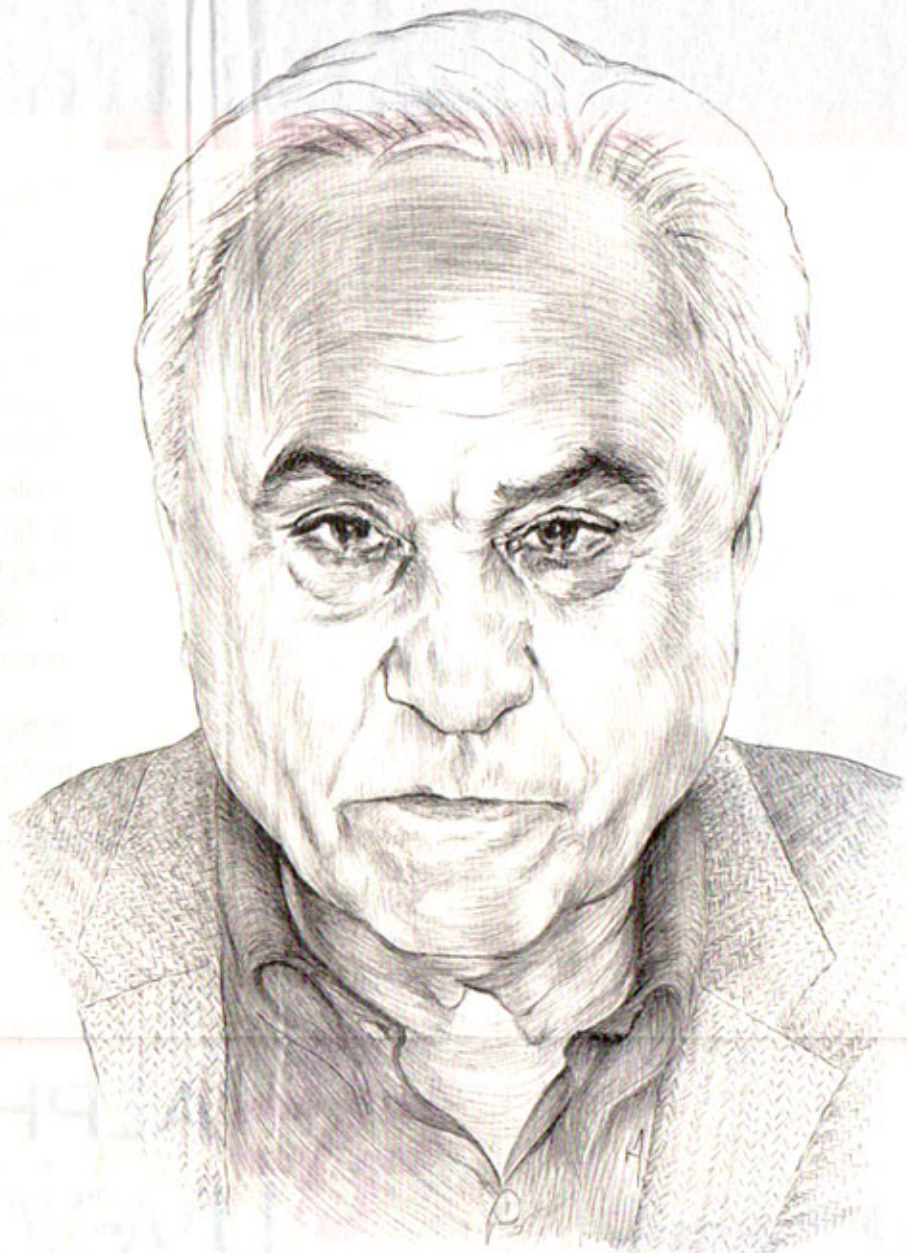

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΤΙΤΙΝΑ ΧΑΛΜΑΤΖΗ

> *Το κίνημα «δεν πληρώνω» με βρίσκει αντίθετο. Θλίβομαι για την κατάντια της χώρας μου. Αυτές οι συμπεριφορές σε αναγκάζουν να κλείνεσαι στον εαυτό σου.*

> *Στην Κρήτη είχα την ατυχία να εκλεγώ α΄ αντιπρύτανης. Εχασα τρία χρόνια από τη ζωή μου. Τώρα που το σκέφτομαι, αναρωτιέμαι πώς επιβίωσα.*

Ενα πρότυπο μουσείο και πάρκο με αρχαία μνημεία

Με τη Μεσσηνία και την αρχαία Μεσσήνη είχε λίγα πάρε - δώσε στην αρχή της καριέρας του, όταν διορίστηκε στην Ολυμπία. Ηταν η εποχή όταν εκεί εργαζόταν ο Αναστάσιος Ορλάνδος (γραμματέας της Αρχαιολογικής Εταιρείας και ακαδημαϊκός). Είχαν προηγηθεί ο Θ. Σοφούλης και ο Γ. Οικονόμου. «Δεν τολμούσα να πλησιάσω τον Ορλάνδο, τον φοβόμασταν». Ωστόσο κατεβαίνοντας από τη Θεσσαλονίκη και μένοντας στον ξενώνα της Αρχαιολογικής Εταιρείας όχι μόνο τον γνώρισε αλλά έγινε και εταίρος.

Χρόνια αργότερα, του ζήτησαν από την Αρχαιολογική Εταιρεία να αναλάβει και την αρχαία Μεσσήνη – είχαν μεσολαβήσει 10 χρόνια από τον θάνατο του Ορλάνδου και ο χώρος έμοιαζε έρημος.

Οταν ήρθε αντιμέτωπος με μια ολόκληρη πολιτεία, «συνολικά 290 εκτάρια, πιο μεγάλη από την αρχαία Αθήνα που ήταν 260, τρόμαξα, δεν το κρύβω. Προνοήσαμε όμως και αγοράζαμε γη για να μπορούμε τώρα να κάνουμε ανενόχλητοι τη δουλειά μας». Στη Μεσσήνη, οι 650 επιγραφές και ψηφίσματα που ήρθαν στο φως και η καταγραφή των 18.000 αντικειμένων, τα οποία ασφυκτιούν σε αποθήκες, επιβάλλουν εσπευσμένα τη δημιουργία νέου μουσείου.

Ο ίδιος υπολογίζει να συνεχίσει τις ανασκαφές για μία ακόμη πενταετία, προκειμένου ο χώρος «να αποτελέσει ένα είδος πρότυπου μουσείου και πάρκου όπου ο επισκέπτης θα βλέπει και θα κατανοεί τα μνημεία». Ομως, τι ήταν αυτή η πόλη; «Εχει μια μεγαλοσύνη ματαιόδοξη. Ηθελε να δειχθεί σώνει και καλά στον έξω κόσμο. Είμαστε Δωριείς μεν, δυνατοί που δεν έχουμε καμία σχέση με τη Σπάρτη.

Αποτυπώνεται στην πολεοδομία, την ιστορία της, τις προσωπικότητες που πέρασαν από εκεί». Βασικό μέλος της πρωτοβουλίας του «Διαζώματος» πιστεύει στην ιδιωτική πρωτοβουλία. «Το κράτος πρέπει να αναθεωρήσει την πολιτική του σε σχέση με την προστασία των μνημείων.

Μπορούν να βοηθήσουν και ο ιδιωτικός φορέας και η Τοπική Αυτοδιοίκηση. Με τον Καλλικράτη είναι μια ευκαιρία. Εχει σημασία που άνοιξαν κουμπαράδες σε διάφορες περιοχές για να αναστηλωθούν τα θέατρα και ότι ο κόσμος ενδιαφέρεται. Οχι μόν αυτοί που τους περισσεύουν αλλά κυρίως αυτοί που δίνουν ακόμη και 50 ευρώ ενώ δεν έχουν».

Στεναχωριέται όμως με τη σημερινή εικόνα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και του υπουργείου Πολιτισμού Τουρισμού. «Κλειστά μουσεία, μάχιμες εφορείες που δεν έχουν να αγοράσουν τα απαραίτητα. Είχα μια καριέρα 20 ετών εκεί πριν γίνω καθηγητής. Ομως συνειδητοποίησα νωρίς πως κανείς υπουργός και καμία κυβέρνηση απ' όσες πέρασαν δεν κατάλαβαν ότι ο πολιτισμός, ακόμη κι αν δεν κατανοείς τις αρχαιότητες, φέρνει χρήματα».

Οι σταθμοί του

1962
Προσελήφθη ως επιστημονικός βοηθός στην Αρχαιολογική Υπηρεσία Θεσσαλονίκης και έλαβε μέρος σε ανασκαφές στην Πέλλα και στο ανάκτορο της Βεργίνας.

1963 - 1980
Υπηρέτησε ως επιμελητής και έφορος αρχαιοτήτων στις Αρχαιολογικές Περιφέρειες Ηλείας - Μεσσηνίας, Αττικής, Εύβοιας, Φωκίδος - Λοκρίδος, Αιτωλοακαρνανίας.

1977 - 1980
Διετέλεσε διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου των Δελφών.

1980 - 1984
Ηταν προϊστάμενος της νεοσύστατης Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας και Σπηλαιολογίας.

1984
Εξελέγη καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης.

1986
Ανέλαβε την ανασκαφή της Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Αρχαία Μεσσήνη και το αναστηλωτικό έργο του υπουργείου Πολιτισμού στον ίδιο χώρο.

1987 - 1989
Διετέλεσε αντιπρύτανης Ακαδημαϊκών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου της Κρήτης.

2005
Τιμήθηκε με τον Ταξιάρχη του Τάγματος του Φοίνικος από τον Πρόεδρο Δημοκρατίας.

Η συνάντηση

Ενα μεσημέρι στο «Κουτί», στην οδό Αδριανού. Ο Πέτρος Θέμελης επέλεξε ρολάκια με πουρέ πατάτας, σαλάτα ρόκα με μανιτάρια για τους δυο μας κι εγώ σολομό ψητό με βραστά χορταρικά. Ξεδιψάσαμε με νερό και μια coca cola. Σύνολο, 49 ευρώ.

«Στην Ελλάδα δεν είναι καθόλου εύκολο να είσαι ανεξάρτητος»

«Αυτό που με επηρέασε περισσότερο ήταν μια δασκάλα στο σχολείο. Η Αγγέλα Δούμπαλη. Ζούσε με την αδερφή της και πολλές Κυριακές με έπαιρνε σπίτι και τρώγαμε μαζί με άλλους καλεσμένους. Ισως επειδή δεν είχα μητέρα, την έχασα δύο ετών. Αγάπησα τα γράμματα εξ αιτίας της». Φυσικά και από τον φιλόλογο και ποιητή πατέρα. «Τον θυμάμαι πάντα να γράφει ποιήματα. Αν και μου αρέσει το γράψιμο, δεν κόλλησα το μικρόβιο».

Χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια ακόμη για να συνειδητοποιήσει το καλό που του έκανε το ανοιχτό πνεύμα του πατέρα του και εκείνα τα φιλολογικά απογεύματα στις λογοτεχνικές παρέες της Θεσσαλονίκης.

«Θυμάμαι τις τρέλες του Πεντζίκη –αν και τον θεωρούσαμε μεγάλο επειδή είχε γκρίζα μαλλιά– και ότι με έπαιρνε πολλές φορές μαζί του στις εκδρομές. Ο Νίκος, επειδή ήταν και φαρμακοποιός, μας μάθαινε τις δράσεις κάθε φυτού. Στην Κατοχή που υπήρχε πείνα πήγαιναν πολλοί σε αυτές τις εκδηλώσεις και διάβαζαν ο ένας στον άλλον τα καινούργια τους ποιήματα. Εγώ πήγαινα μάλλον για να φάω. Η αδερφή του Πεντζίκη, η Χρυσούλα, δηλαδή η Ζωή Καρέλλη είχε τον σύζυγό της, τον Αργυριάδη ο οποίος έφερνε διάφορα τρόφιμα. Ηταν διευθυντής στην αμερικάνικη Γεωργική Σχολή. Πηγαίναμε λοιπόν και τρώγαμε. Θυμάμαι τον Σβορώνο, τον Κονιόρδο (θείο της Λυδίας), τον Γιώργο Κιτσόπουλο που έγινε άντρας της αδερφής μου, της Νέλλης, που τη χάσαμε πριν από πέντε χρόνια. Με το πέρασμα των χρόνων κατάλαβα πόσο καλό μου έκαναν αυτές οι εμπειρίες. Τις Κυριακές στο σπίτι μας τρώγαμε συχνά με τον Ιωάννου, τον Χριστιανόπουλο και άλλους».

Ο «άγνωστος» αδελφός του

Από νωρίς ο Πέτρος Θέμελης έμαθε να είναι ελεύθερος και ανοιχτός. «Ημουν ακόμη μαθητής του δημοτικού και ο πατέρας μου επέτρεπε να πηγαίνω σινεμά μόνος μου». Τον αδερφό του, τον Δημήτρη Θέμελη, τον γνώρισε όπως λέει, αργότερα. «Βλέπετε, πριν ξεσπάσει ο πόλεμος με τους Γερμανούς ο θείος μου, αδερφός της μάνας μου, τον πήρε μαζί του στην Ικαρία για ένα καλοκαίρι. Ξέσπασε όμως ο πόλεμος και κλείστηκε στον Εύδηλο για τέσσερα χρόνια, ώς το 1944. Δεν τον είχα δει ποτέ. Ηρθε με μια ικαριώτικη λύρα που την έχει ακόμη και τότε την αντάλλαξε για ένα κιλό σταφίδες. Επιστρέφοντας, ο πατέρας τού πήρε ένα βιολί και τον έγραψε στο ωδείο. Εβλεπε το χάρισμα». Ηταν αναμενόμενη η πορεία του: μουσικολόγος, συνθέτης και ομότιμος Καθηγητής στο ΑΠΘ. «Και φανατικός Ικαριώτης».

Στο γιο του αλλά και στους φοιτητές του ο Πέτρος Θέμελης έδινε πάντα την ίδια συμβουλή: «Ο,τι κάνετε, να το αγαπήσετε».

Παιδί της πόλης χαρακτηρίζει τον εαυτό του για εκείνα τα χρόνια ο γνωστός αρχαιολόγος. «Μεγάλωσα σε ένα αστικό περιβάλλον, δεν είχα δει εξοχή ώς την εποχή που πήγα στο Πανεπιστήμιο με εξαίρεση ένα χωριό κάποια καλοκαίρια. Με τις ανασκαφές στη Βεργίνα και την Πέλλα γνώρισα τη Φύση και τα ζώα. Κουβαλούσα πέτρες, τούβλα, τράβαγα καροτσάκι. Ενθουσιάστηκα. Τότε είπα "θα γίνω αρχαιολόγος"».

Τα θυμάται όλα αυτά και το πρόσωπό του γίνεται πιο γλυκό. Και γελάει βαθιά, όταν μου ανακοινώνει περήφανα ότι είναι και παππούς. «Ο γιος μου με τη σύζυγό του απέκτησαν δίδυμα, ένα κοριτσάκι κι ένα αγοράκι, και μας έκαναν ευτυχισμένους και μένα και τη γυναίκα μου. Μου αρέσει ότι τον μικρό τον φωνάζουμε από τώρα Πετράκη».

Στο Πανεπιστήμιο

Τόσο στο γιο του, ο οποίος ακολούθησε τα οικονομικά, όσο και στους φοιτητές του έδινε πάντα την ίδια συμβουλή. «Ο,τι κάνετε να το αγαπήσετε».

Βέβαια, η εμπειρία του στο Πανεπιστήμιο δεν ήταν η καλύτερη. «Στην Ελλάδα, τόσο στα Πανεπιστήμια όσο και αλλού, τα πράγματα δεν είναι καθόλου εύκολα αν θέλεις να είσαι ανεξάρτητος. Εξω από αυλές και κομματικές κλίκες. Οταν πας με τους αριστεροΰς σου μπαίνουν οι δεξιοί, όταν δεν είσαι αριστερός σε αποκαλούν δεξιό. Στα Πανεπιστήμια γίνονται ασύλληπτα πράγματα. Στην Κρήτη είχα την ατυχία να εκλεγώ α΄ αντιπρύτανης. Εχασα τρία χρόνια από τη ζωή μου. Τώρα που το σκέφτομαι αναρωτιέμαι πώς επιβίωσα».

Η συζήτηση τελειώνει, το φαγητό του όμως δεν το κατάφερε. Ισως γιατί μιλούσαμε για όλα όσα συμβαίνουν στην Αθήνα: «Το κίνημα "δεν πληρώνω" με βρίσκει αντίθετο. Θλίβομαι για την κατάντια της χώρας μου. Αυτές οι συμπεριφορές σε αναγκάζουν να κλείνεσαι στον εαυτό σου, ίσως να εργάζεσαι περισσότερο».

Στα 75 του αισθάνεται παραγωγικός. «Μου αρέσει και να γράφω και να σκάβω. Με τιμούν υπερβολικά οι Μεσσήνιοι, αλλά νομίζω ότι δεν έφτασα στο τέρμα της καριέρας μου. Μη με κοιτάτε που έχω αυτή τη μικρή ψύξη, έχω πολλά να δώσω ακόμη».